

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΔΙΑΔΗΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Θουκυδίδη Περικλέους Επιτάφιος 40

A. Μετάφραση

Γιατί μας διακρίνει άλλωστε και κάτι το ξεχωριστό, ώστε εμείς οι ίδιοι να τολμούμε να υπολογίζουμε με μεγάλη ακρίβεια τις συνέπειες αυτών που πρόκειται να επιχειρήσουμε, ενώ αντίθετα, στους άλλους η άγνοια προκαλεί αλόγιστο θάρρος και η σωστά μελετημένη σκέψη το δισταγμό. Όμως δίκαια θα μπορούσαν να θεωρηθούν πολύ δυνατοί στην ψυχή αυτοί, που γνωρίζουν πολύ καλά και τους κινδύνους του πολέμου και τις απολαύσεις της ειρήνης, κι όμως δεν προσπαθούν να αποφύγουν τους κινδύνους.

Και στην ευεργετική διάθεση διαφέρουμε από τους περισσότερους, γιατί προσπαθούμε να αποκτήσουμε φίλους όχι δεχόμενοι ευεργεσίες, αλλά ευεργετώντας. Και είναι σταθερότερος φίλος ο ευεργέτης, εφόσον επιδιώκει να παραμένει η ευγνωμοσύνη του ευεργετημένου με τη συμπάθεια που δείχνει σ' αυτόν (ο ευεργέτης). Αντίθετα, ο ευεργετημένος είναι περισσότερο απρόθυμος γιατί ξέρει ότι θα ανταποδώσει την ευεργεσία, όχι για να του χρωστούν ευγνωμοσύνη, αλλά για να εξοφλήσει ένα χρέος.

B1

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η στάση των Αθηναίων σε πνευματικά ζητήματα και θέματα πρακτικού βίου. Οι Αθηναίοι διακρίνονται για την καλαισθησία, την αγάπη προς το ωραίο και την τέχνη με λιτότητα και απλότητα, ενώ παράλληλα καταγίνονται με τις πνευματικές, θεωρητικές ενασχολήσεις χωρίς να παραμελούν τη δράση, την πολεμική προετοιμασία και να καταντούν νωθροί. Επιτυγχάνουν με άλλα λόγια να συνδυάσουν τις βασικές αρετές των Ιώνων και των Δωριέων, αποφεύγοντας τις ακρότητές τους («**αυτική σύνθεση**») και να τηρούν το μέτρο μεταξύ θεωρίας-δράσης σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής. Η αντίθεση με τη Σπάρτη είναι εμφανής, αφού οι Σπαρτιάτες δεν ασχολούνταν με τις θεωρητικές αναζητήσεις, επειδή πίστευαν ότι υπερτερεί η δράση. Ο Περικλής τονίζει στους Αθηναίους ότι παρά τη ενασχολήσή τους με τον θεωρητικό βίο εξακολουθούν να είναι ικανοί και γενναίοι την ώρα της πράξης στη μάχη.

Επίσης ως προς τα θέματα του καθημερινού πρακτικού βίου (πλούτο, φτώχεια, εργασία) ο Περικλής αναφέρει ότι η απόκτηση του πλούτου δεν αποτελεί για τον Αθηναίο αφορμή για κούφιας καυχησιολογίες, αλλά πρόκληση για κινητοποίηση των δημιουργικών δυνάμεων και την επίτευξη έργων, όπως λ.χ. ο δημόσιος πλούτος αξιοποιήθηκε για την κατασκευή δημόσιων έργων (Ακρόπολη), ενώ ο ιδιωτικός για τις λειτουργίες (χορηγία, τριηραρχία). Από την άλλη η φτώχεια δεν θεωρείται ντροπή αλλά η οκνηρία και ο εφησυχασμός και η παραίτηση από την προσπάθεια αποφυγής της φτώχειας. Το μέσο για να απαλλαγεί κανείς από αυτήν είναι η εργασία, που αποτελεί για τον Περικλή τρόπο κοινωνικής καταξίωσης και ανάδειξης.

Στην πολιτική ζωή βασικό γνώρισμα του Αθηναίου πολίτη είναι η πολυμέρεια και πολυπραγμοσύνη, καθώς επιμερίζει σωστά και σύμμετρα το ενδιαφέρον του τόσο στις ιδιωτικές υποθέσεις (οικογενειακές, επαγγελματικές) όσο και στα δημόσια

πράγματα (πλήρης ενημέρωση και συμμετοχή στα πρακτικά πολιτικά ζητήματα). Απαραίτητη προϋπόθεση για να θεωρηθεί κανείς συνειδητός και υπεύθυνος πολίτης στη δημοκρατική Αθήνα ήταν η ενεργή συμμετοχή στα κοινά. Η πολιτική αδιαφορία και αδράνεια ήταν ανεπίτρεπτη ήδη από την εποχή του Σόλωνα. Η πολιτική ενεργοποίηση του ατόμου αποτελεί όχι μόνο προϋπόθεση σταθερότητας και εμπέδωσης της (άμεσης τότε) δημοκρατίας, αλλά και απαραίτητο στοιχείο για την πνευματική και ηθική ωρίμανση του ατόμου.

Τέλος, στον πολιτικό βίο οι Αθηναίοι απέδιδαν μεγάλη σημασία στη διαφωτιστική αξία του λόγου και του πολιτικού διαλόγου που διεξάγεται πριν από τη λήψη των αποφάσεων που οδηγούν σε συγκεκριμένες πράξεις. Πράγματι, στην εκκλησία του δήμου οι Αθηναίοι εξέταζαν τα θέματα από όλες τις πλευρές και μετά από διεξοδική συζήτηση διαμόρφωναν τη σωστή αντίληψη και λάμβαναν την ενδεδειγμένη απόφαση. Αντίθετα οι Σπαρτιάτες ήταν γενικά ολιγόλογοι και στη συνέλευσή τους αποφάσιζαν δια βοής πάνω σε μια πρόταση της γερουσίας χωρίς συζήτηση. Γενικά περιφρονούσαν τον λόγο, επειδή πίστευαν ότι οδηγούσε στη φθορά των θεσμών.

Επομένως οι Αθηναίοι, σύμφωνα με τον Περικλή, συνδυάζουν δύο στοιχεία, που για τους άλλους φαίνονται ασυμβίβαστα, τον *λόγο* με τα *έργα*, σε έναν γόνιμο συγκερασμό και σε μια τέλεια εναρμόνιση (όπως στον ιδανικό ήρωα του Ομήρου, ο οποίος είναι *μύθων ρητήρ και έργων πρηκτήρ* «ρήτορας και συγχρόνως άνθρωπος της πράξης»). Με την άρση της αντίθεσης *έργα-λόγοι* ο Αθηναίος προσεγγίζει την τελειότητα. Η ελευθερία του λόγου, ο ελεύθερος διάλογος αποτελεί το χαρακτηριστικότερο γνώρισμα της δημοκρατίας, επειδή εγγυάται την πιο έγκυρη ενημέρωση του πολίτη πάνω σε θέματα που άμεσα τον ενδιαφέρουν και τον απασχολούν.

B2.

Συνεχίζοντας ο Περικλής την παρουσίαση του χαρακτήρα των Αθηναίων στους διάφορους τομείς της ζωής αναφέρεται στον τρόπο αντιμετώπισης των πολεμικών κινδύνων. Συγκεκριμένα ο ρήτορας εγκωμιάζει την ικανότητα των Αθηναίων να συνδυάζουν τόλμη και σκέψη, γενναιότητα και λογισμό. Η ενημέρωση για τις συνέπειες και τις ενδεχόμενες δυσκολίες κάποιας πολεμικής επιχείρησης, η οποία πραγματοποιείται στην εκκλησία του δήμου και στις διάφορες συνελεύσεις με τις εισηγήσεις των ρητόρων και των πολιτικών, και η συνακόλουθη επίγνωση της πραγματικότητας από τους Αθηναίους πολίτες δεν τους προξενεί δειλία και φόβο, όπως ενδεχομένως σε άλλους Έλληνες. Αντίθετα η γνώση της κατάστασης πριν από την ανάληψη της στρατιωτικής επιχείρησης τονώνει τη δύναμη της ψυχής τους και το αγωνιστικό τους φρόνημα, καθώς εμπνέει έναν ανώτερης ποιότητας ηρωισμό, αφού η θυσία ή ο κίνδυνος στο πεδίο της μάχης παρουσιάζεται ως καρπός λογικής αξιολόγησης αγαθών (π.χ. ζωή, ελευθερία, πατρίδα, κ.τ.λ.) και κρίσιμης προσωπικής επιλογής.

Η ανδρεία των Αθηναίων δεν προκύπτει από απερίσκεπτο πολεμικό μένος (*θράσος*) αλλά από βαθιά γνώση των περιστάσεων και έλλογη αξιολόγησή τους. Με άλλα λόγια προϋποθέτει ώριμη και υπεύθυνη προσωπικότητα, ελεύθερο φρόνημα και ανώτερο ήθος. Η φράση *κράτιστοι-κινδύνων* μας δίνει όλο το περιεχόμενο της πραγματικής ανδρείας: οι Αθηναίοι πορεύονται προς το πεδίο της κρίσιμης μάχης με πλήρη επίγνωση του κινδύνου. Αντίθετα, όπως αναφέρει ο ρήτορας, στους άλλους Έλληνες η άγνοια των περιστάσεων (*αμαθία*) προκαλεί αλόγιστο θάρρος (*θράσος*), ενώ η σκέψη των συνεπειών και των κινδύνων (*λογισμός*) επιφέρει δισταγμό (*όκνον*). Η αρετή επομένως της ανδρείας αποδίδεται μόνο στους Αθηναίους, γεγονός βέβαια που είναι υπερβολικό. Δεν είναι δυνατόν όμως οι Αθηναίοι μόνοι από όλους τους

Έλληνες να κατέχουν την αρετή της ανδρείας (μεσότητα), ενώ όλοι οι άλλοι να επιδεικνύουν ακραίες συμπεριφορές (δειλία ή θράσος).

B3.

Αν συγκρίνουμε το διάγραμμα της δομής του *Επιταφίου* του Περικλή με τη δομή ενός συνηθισμένου επιταφίου, δεν είναι δύσκολο να διαπιστώσουμε τις διαφορές που υπάρχουν: παραλείποντας τις λεπτομέρειες, ο *Επιτάφιος* του Περικλή διαφοροποιείται βασικά από τους άλλους, καθώς, αντί να του δίνει τη μεγαλύτερη έκταση, προσπερνά με μια σύντομη φράση τον έπαινο του αθηναϊκού παρελθόντος και αναφέρεται συνοπτικά, γενικά και αόριστα στα πολεμικά έργα των νεκρών της χρονιάς. Αντίθετα αφιερώνει το μεγαλύτερο μέρος του στην ενότητα που αναφέρεται στο αθηναϊκό πολίτευμα και αναλύει τους λόγους που οδήγησαν την πόλη στο μεγαλείο.

B4.

διαφεύγειν: καταφύγιο, πρόσφυγας
μετέχοντα: συμμετοχή, σχέση
διαφερόντως: φερέφωνο, φορείο
χάριν: χάρισμα, ευχάριστος
εὐνοίας: νοητός, επινόηση

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Λυκούργου Κατά Λεωκράτους 20,83-84

Γ1. Μετάφραση

Αυτό λοιπόν, έχει ως μεγαλύτερο καλό η πόλη σας, ότι δηλαδή έχει γίνει πρότυπο ωραίων πράξεων για τους Έλληνες. Γιατί όσο είναι η πιο παλιά από όλες (τις πόλεις) ως προς τον χρόνο, τόσο οι πρόγονοί μας έχουν ξεπεράσει τους υπόλοιπους ανθρώπους ως προς την αρετή. Δηλαδή όταν ήταν βασιλιάς ο Κόδρος, οι Πελοποννήσιοι, επειδή έπεσε ξηρασία (ακαρπία) στη χώρα τους, αποφάσισαν να εκστρατεύσουν εναντίον της πόλης μας, και αφού εκδιώξουν τους προγόνους μας να μοιραστούν τη χώρα μας. Και πρώτα-πρώτα, αφού έστειλαν πρέσβεις στους Δελφούς ρωτούσαν τον θεό αν θα καταλάβουν την Αθήνα. Και όταν ο θεός απάντησε (με χρησμό) σε αυτούς ότι θα κυριεύσουν την πόλη, εάν δε σκοτώσουν το βασιλιά των Αθηναίων (τον Κόδρο), εξεστράτευαν εναντίον της Αθήνας.

Γ2α.

διενηνόχασιν: διοίσει
ἀποστείλαντες: ἀποστελοῦσι(ν)
ἐπηρώτων: ἐπερωτῶ ή ἐπερωτῶη
λήψονται: εἴληφας
ἀνελόντος: ἄνελε

Γ2β.

τούτο:	οὔτοι
μέγιστον:	μείζοσι(ν)
πασῶν:	παντί
γενομένης:	γενόμεναι
τόν βασιλέα:	(ῶ) βασιλεῦ

Γ3α.

τῶν καλῶν:	επιθετικός προσδιορισμός στο «ἔργων».
παράδειγμα:	κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο «πόλις» του συνδεδετικού ρήματος «γέγονεν»
ἄρετῃ:	δοτική της αναφοράς από το «διενηνόχασιν»
ἐπί τήν πόλιν:	εμπρόθετος προσδιορισμός της εχθρικής κατεύθυνσης από το «στρατεύειν»
πρῶτον:	επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου
αὐτοῖς:	έμμεσο αντικείμενο στο «ἀνελόντος»

Γ3β.

Υποθετικός λόγος

Υπόθεση: ἐάν μή ἀποκτείνωσι(ν)
ἐάν + υποτακτική

Απόδοση: ὅτι τήν πόλιν αἰρήσουσιν: η ειδική πρόταση με οριστική
Μέλλοντα

Ο υποθετικός λόγος βρίσκεται σε πλάγιο λόγο, εξαρτημένος από τη μετοχή «ἀνελόντος» και εκφράζει το προσδωκόμενο.

Ο ευθύς λόγος είναι:

«ἐάν μή τόν βασιλέα τόν Ἀθηναίων {Κόδρον} ἀποκτείνητε, τήν πόλιν αἰρήσετε».

Μετατροπή στην αόριστη επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

Υπόθεση: ἐάν μή ἀποκτείνωσι(ν)
ἐάν + υποτακτική

Απόδοση: ὅτι τήν πόλιν αἰροῦσιν: η ειδική πρόταση με οριστική ενεστώτα

Τις απαντήσεις των θεμάτων επιμελήθηκαν οι καθηγητές του
φροντιστηρίου ΒΑΚΑΛΗ